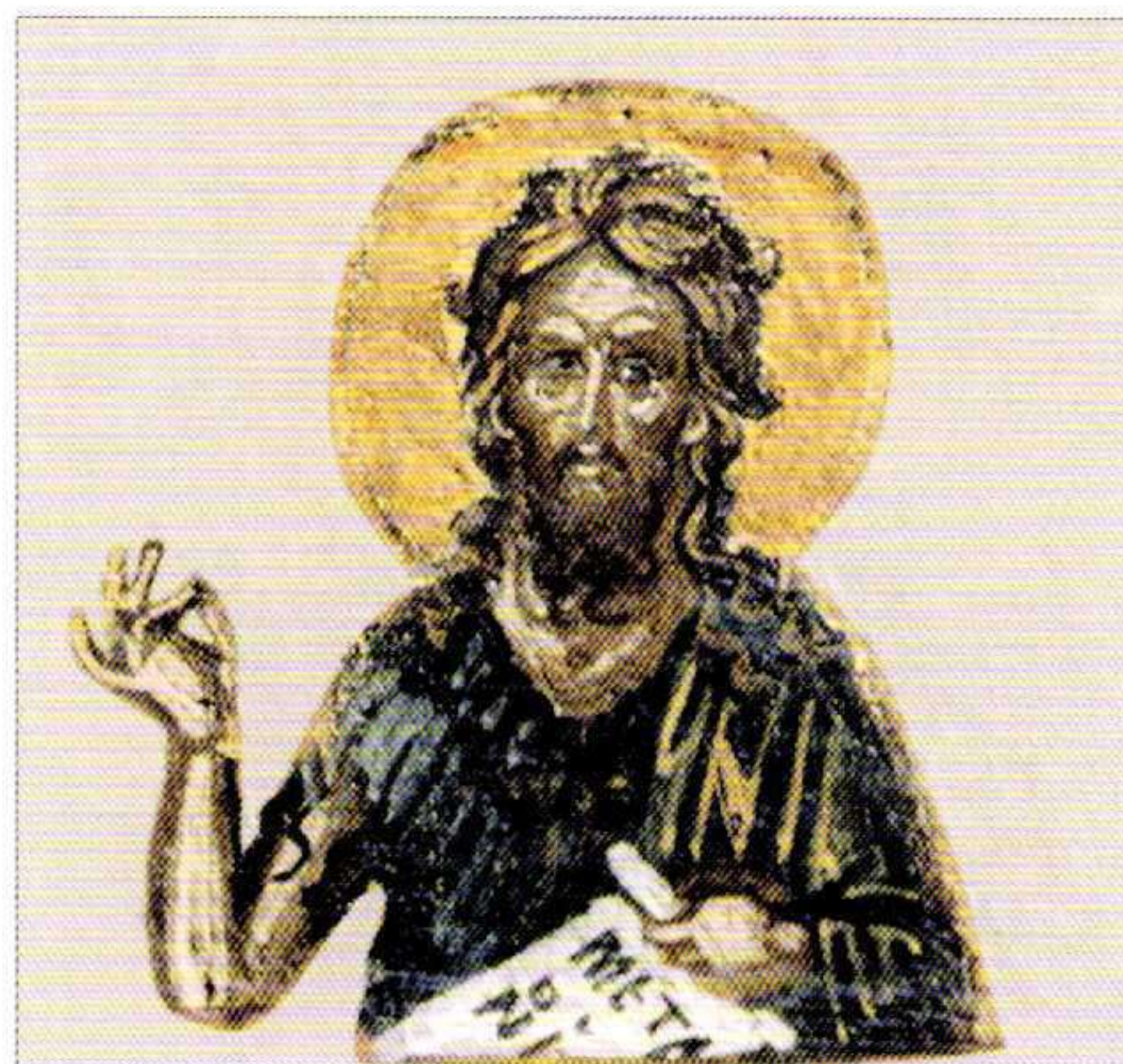

3. Άνοψη τοῦ δεξιοῦ χοροῦ

Τοιχογραφίες Καθολικού Μονῆς Διονυσίου

ΑΓΙΟΝ ΟΡΟΣ
2008

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

Εὐλογία

Τῆς Α. Θ. Π. τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ.κ. Βαρθολομαίου 13

Πρόλογος

Ἀρχιμανδρίτου Πέτρου, Καθηγουμένου τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ἁγίου Διονυσίου 15

Εἰσαγωγικὸ κείμενο

Παναγιώτου Α. Βοκοτοπούλου,
Ὁμοτίμου Καθηγητοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν - Ἀκαδημαϊκοῦ 19

Οἱ Τοιχογραφίες

Γενικὲς ἀπόψεις τοῦ Ἑσωτερικοῦ 32
 Οἱ Τοιχογραφίες τοῦ Τρούλλου 44
 Οἱ Τοιχογραφίες τοῦ Ἱεροῦ Βήματος 80
 Οἱ Τοιχογραφίες τῆς Ἁγίας Προθέσεως 136
 Οἱ Τοιχογραφίες τοῦ Τυπικαριοῦ 162
 Ὁ Χριστολογικὸς κύκλος 180
 Ὁ Θεομητορικὸς κύκλος 268
 Ὁ Προδρομικὸς κύκλος 286
 Ἀπόστολοι, Προφῆτες, Μάρτυρες, Ὅσιοι 298
 Οἱ Τοιχογραφίες τῆς Λιτῆς 340
 Οἱ Τοιχογραφίες τοῦ Νάρθηκα 424
 Ἀκάθιστος Ὕμνος 455

Κατάλογος Τοιχογραφιῶν 463

Εἰκονογραφικὸ Εὗρετήριο 469

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

*Τὴν ἄχραντον Εἰκόνα σου προσκυνοῦμεν, Ἀγαθέ,
αἰτούμενοι συγχώρησιν τῶν πταισμάτων ἡμῶν, Χριστέ ὁ Θεός·
βουλήσει γὰρ ἠυδόκησας σαρκὶ ἀνελθεῖν ἐν τῷ Σταυρῷ,
ἵνα ῥύσῃ οὓς ἔπλασας ἐκ τῆς δουλείας τοῦ ἐχθροῦ·
ὄθεν εὐχαρίστως βοῶμέν σοι
χαρᾶς ἐπλήρωσας τὰ πάντα, ὁ Σωτὴρ ἡμῶν,
παραγενόμενος εἰς τὸ σῶσαι τὸν Κόσμον.
(Ἀπολυτίκιον Κυριακῆς τῆς Ὁρθοδοξίας)*

Ταύτης τῆς ἁγίας χαρᾶς μέτοχοι γεγόναμεν καὶ γινόμεθα καθ' ἑκάστην καὶ ἡμεῖς οἱ ἀξιωθέντες «κατοικεῖν ἐν οἴκῳ Κυρίου καὶ ἐπισκέπτεσθαι τὸν ναὸν τὸν ἅγιον αὐτοῦ καὶ θεωρεῖν τὴν τερπνότητα αὐτοῦ» καὶ τὸ ἱερὸν κάλλος τοῦ σεμνείου τούτου· τοῦ ἀπεικάζοντος καὶ παριστῶντος ἐνώπιον τῶν νοερῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν τὸ θεῖον καὶ ἀνέκφραστον κάλλος τοῦ Κυρίου καὶ τῆς αἰωνίου Βασιλείας αὐτοῦ· τῆς ἄνω Ἱερουσαλήμ τὴν λαμπρότητα· τῆς «Ἐκκλησίας τῶν πρωτοτόκων τῶν ἐν Οὐρανοῖς ἀπογεγραμμένων», «τῶν ἐσφαγμένων διὰ τὴν ἀγάπην τοῦ ἀρνίου», τῆς θριαμβευούσης Ἐκκλησίας· τοῦ ἐκφράζοντος ἀληθέστατα τὸν θρίαμβον τοῦ Ἀναστάτου καὶ τὴν νίκην Αὐτοῦ κατὰ τοῦ θανάτου καὶ τῆς φθορᾶς.

Εἰσερχόμενος πᾶς πιστὸς εἰς τὸν ἱστορημένον (ἁγιογραφηθέντα) τοῦτον ἱερὸν ναὸν «καὶ θεωρῶν τὰς ἱστορίας τῶν θαυματουργιῶν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Ἁγίας αὐτοῦ Μητρὸς ἐχούσης εἰς τὰς ἀγκάλας τὸν Κύριον καὶ Θεὸν ἡμῶν γαλουχούμενον καὶ τοὺς Ἀγγέλους κύκλῳ ἱσταμένους καὶ βοῶντας τὸν τρισάγιον ὕμνον οὐ χωρὶς κατανύξεως ἐξέρχεται» (Γρηγορίου Γ', Πάπα Ρώμης, Α' ἐπιστολὴ πρὸς τὸν εἰκονομάχον βασιλέα Λέοντα τὸν Γ', Mansi, 12, 966 E -967 B). Εἶτα ποιεῖ ἐν τῷ μέσῳ αὐτοῦ προσκύνησιν σεβίζων οὕτως εἰπεῖν καὶ προσκυνῶν «ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ» πάσας «τὰς ἐν τοίχοις καὶ πίναξι καὶ ἱεροῖς σκεύεσιν ἐγχαραχθείσας ἱερᾶς εἰκόνας» (Δοξαστικὸν ἐσπερινοῦ, Κυριακῆς τῆς Ὁρθοδοξίας) ἀπὸ τοῦ ἐν τῷ τρούλλῳ «Παντοκράτορος» καὶ τῆς ἐν τῇ κόγχῃ «Πλατυτέρας» ἕως καὶ πάντων τῶν Ἁγίων τὰ ἐκτυπώματα καὶ μορφώματα. Ὁ δὲ θεῖος Ναός, ὡς ἔμψυχος, ὑποδέχεται αὐτὸν μετανοοῦντα καὶ συντετριμμένον, ὡς ἄλλον τελώνην, βοῶντα τὸ «ἰλάσθητι» διὰ τὰς ἁμαρτίας αὐτοῦ. Καὶ ὑπομιμνήσκει ὅτι, δι' αὐτὸν τὸν πεπτωκότα ἐσαρκώθη, ἐν χρόνῳ, ὁ ἄσαρκος καὶ ἄχρονος Θεὸς καὶ προτρέπεται αὐτὸν ἵνα ψάλλῃ «Σαρκὸς τὸ ἐκτύπωμα ἀναστηλοῦντές σου, Κύριε, σχετικῶς ἀσπαζόμεθα, τὸ μέγα μυστήριον τῆς οἰκονομίας τῆς σῆς ἐκδηλοῦντες, οὐ γὰρ δοκῆσει ὡς φασίν, οἱ θεομάχοι παῖδες τοῦ Μάνεντος, ἡμῖν ὄφθης φιλάνθρωπε, ἀλλ' ἀληθεία καὶ φύσει σαρκὸς, δι' αὐτοῦ ἀναγόμενοι πρὸς σὸν πόθον καὶ ἔρωτα» (β' στιχηρὸν τῶν Αἵνων, Κυριακῆς τῆς Ὁρθοδοξίας). Οὐκ ἀπογινώσκει τὴν ἑαυτοῦ σωτηρίαν, ἀναλογιζόμενος ὅτι «σπλαγχνίζεται ἐπ' αὐτὸν» ὁ δι' αὐτὸν «πτωχεύσας, πεινάσας καὶ διψήσας σαρκὶ Θεὸς Λόγος» καὶ ὅτι «διὰ τῶν ἰδιωμάτων τούτων περιγράφεται ἐν εἰκόνι, ὁ τῆ Θεότητι ἀπλοῦς καὶ ἀπερίγραπτος» (ζ' ᾠδὴ κανόνος Ἁγίου Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου, Κυριακῆς τῆς Ὁρθοδοξίας). Ὅτι «βουλήσει ἠυδόκησε, σαρκὶ ἀνελθεῖν ἐν τῷ Σταυρῷ ἵνα ῥύσῃται αὐτὸν ὃν ἔπλασεν ἐκ τῆς δουλείας τοῦ ἐχθροῦ». Ὅθεν εὐχαρίστως βοᾷ «χαρᾶς ἐπλήρωσας τὰ πάντα ὁ Σωτὴρ ἡμῶν παραγενόμενος εἰς τὸ σῶσαι τὸν κόσμον». Καὶ οὕτως, «ὁμολογεῖ τὴν χάριν, κηρύττει τὸν ἔλεον, οὐ κρύπτει τὴν εὐεργεσίαν». Συνειδητοποιεῖ ὅτι πάντες οἱ ὀρθόδοξοι διὰ τῶν ἁγιογραφιῶν τούτων «ἔχομεν πᾶσαν τὴν τοῦ Εὐαγγελίου διήγησιν ἀναστηλογραφουμένην καὶ εἰς μνήμην Θεοῦ ἡμᾶς ἄγουσαν, καὶ χαρᾶς ἐμπιπλώσαν. Τούτων γὰρ ἐν ὄψει ἡμῶν προσκυνοῦμεν· καρδία φοβουμένων τὸν Κύριον εὐφραίνεται, θάλλει πρόσωπον, ψυχὴ ἀθυμοῦσα εἰς εὐθυμίαν μεταποιεῖται καὶ ψάλλει...» (Δαμασκηνοῦ, λόγος ἀποδεικτικὸς, Β' Migne, E.Π. 95, 913 Α'-Β').

Πρὸς τούτοις, ἀναγνωρίζει ὅτι «ἡμεῖς πρὸς μνημόσυνον τῶν Ἁγίων εἰκόνας ποιούμεν, ἤγουν Ἀβραάμ, Μωϋσέως, Ἡλίου, Ἡσαΐου, Ζαχαρίου καὶ τῶν λοιπῶν Προφητῶν, Ἀποστόλων καὶ Μαρτύρων, τῶν διὰ τὸν Κύριον συντριβέντων, ἵνα πᾶς ὁ θεωρῶν αὐτοὺς ἐν εἰκόνι μιμνήσκειται αὐτῶν, καὶ δοξάζει τὸν Κύριον, τὸν δοξάσαντα αὐτούς. Πρέπει γὰρ αὐτοῖς τιμὴ καὶ προσκύνησις, καὶ ἀνατίθεσθαι τὰ ἡμέτερα πρὸς αὐτοῖς κατὰ τὴν δικαιοσύνην αὐτῶν ἵνα πάντες οἱ θεωροῦντες αὐτοὺς σπεύσωσι καὶ αὐτοὶ μιμηταὶ γενέσθαι τῆς πράξεως αὐτῶν» (Ἀδριανοῦ Πάπα Ρώμης, ἐπιστολὴ πρὸς τὴν Ζ' Οἰκουμενικὴν Σύνοδον, Mansi, 12, 1670 B-D). Ἐπίσης, ὅτι διὰ τῶν Ἁγίων Εἰκόνων ἐκφράζεται ὀρθοδόξως, ὁ κατ' ἐξοχὴν μυστικὸς χαρακτήρ τῆς ὑποστάσεως καὶ τῆς ζωῆς τῆς Μιᾶς, Ἁγίας, Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ.

Ἀληθῶς, αἱ ἱεραὶ εἰκόνες διδάσκουν λίαν παραστατικῶς καὶ ἐξηγοῦν ἐν σιωπῇ ἅπαν νόημα, τῶν ὄσων γράφονται περὶ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας εἰς τὰ ἱερὰ Εὐαγγέλια. «Ἄ γὰρ ὁ λόγος τῆς ἱστορίας διὰ τῆς ἀκοῆς παρίστησι, ταῦτα γραφῆ σιωπῶσα διὰ μιμήσεως δείκνυσι» (Ἁγ. Γερμανοῦ Κων/πόλεως - Ἐπιστολὴ πρὸς Θωμᾶν ἐπίσκοπον Κλαυδιουπόλεως). Δικαίως δὲ καὶ προσφυέστατα ὁ ἱερός Φώτιος ἀναφερόμενος εἰς τὴν τῶν σεπτῶν εἰκόνων ἀναστήλωσιν γράφει: «ταύτην τὴν ἡμέραν εἴτις ὀρθοδοξίας ἀρχὴν καὶ ἡμέραν, ἵνα μηδὲν ὑπέρογκον εἶπω, καλέσειεν, οὐκ ἂν ἁμάρτοι τοῦ δέοντος» (Ὁμιλία 17η). Τὴν προσωνυμίαν δὲ τοῦ ἱεροῦ Φωτίου υἱοθέτησεν ἐντεῦθεν καὶ ἡ Ἁγία ἡμῶν Ἐκκλησία ὀνομάσασα τὴν Α' Κυριακὴν τῶν Νηστειῶν, ἐν ἧ ἑορτάζει τὴν τῶν σεπτῶν Εἰκόνων ἀναστήλωσιν, Κυριακὴν τῆς Ὀρθοδοξίας. Αὐτὴν ταύτην τὴν ὀρθοδοξίαν ἐπληττον οἱ Εἰκονομάχοι, ἀρνούμενοι τὴν προσκύνησιν τοῦ χαρακτήρος τοῦ Κυρίου, ἄρα οὐσιαστικῶς καὶ τὴν σάρκωσιν, τὴν ἐν περιγραφτῷ σώματι, ἀκολούθως δὲ καὶ τὴν ἐξ αὐτῆς σωτηρίαν, καθ' ὅτι κατὰ τὸν Θεολόγον Γρηγόριον «τὸ ἀπρόσληπτον καὶ ἀθεράπευτον».

Ἀνὰ τοὺς αἰῶνας, μεγάλης χάριτος ἠξιώθησαν καὶ θαυματουργίας, πολλάκις, ἐποίησαν τὰ ἱερὰ εἰκονίσματα, ὡς λέγει καὶ ὁ Μέγας Ἀθανάσιος «λεγέτωσαν οἱ ἀνόητοι, πῶς μῦρα πολλάκις ἔβλυσαν αἱ ἅγιοι Εἰκόνες, δυνάμει Κυρίου; πῶς βέλος δεξαμένη ἄψυχος στήλη, ὡς ἐνσώματος φύσις, αἷμα παραδόξως ἐξῆγε; πῶς ἐκ τῶν εἰκόνων πολλάκις δαίμονες ἀπελαύνονται;» (Ἀθανασίου πρὸς Ἀντίοχον). Ὅθεν καὶ πάντες οἱ πιστοὶ ὡς «ἐμψύχους» ἀσπαζόμεθα αὐτάς, τὴν προσκύνησιν ἐπὶ τὰ πρωτότυπα ἀναφέροντες καὶ μετὰ τοῦ ὑμνογράφου ψάλλομεν «ὄρατῶς τῇ εἰκόνι σου παριστάμενος, ἀοράτως δοκῶ σοι ζώσῃ παρίστασθαι, Μῆτερ τῆς ζωῆς μετὰ δέους δεόμενος, ἐχθρῶν ἀοράτων καὶ ὄρατῶν με ῥῦσαι» (Θεοτοκᾶριον, ἦχος πλ. β', Πέμπτη ἑσπέρας, τοῦ Ὁσίου Παύλου ἐπισκόπου Ἀμορίου). Καὶ περιπτυσσόμεθα αὐτάς «καρδίας, χεῖλη, ὄμματα, μέτωπα εἰλικρινῶς προσάπτοντες εἰς αὐτάς ἀρῶόμεθα, ἰαμάτων ἀφθονα χαρίσματα» (β' τροπᾶριον θ' ᾠδῆς, β' κανόνος τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου). Καὶ τὸ ἀγιώνυμον τοῦτο Ὅρος ὁ «λογικὸς τῆς Θεοτόκου Παράδεισος» κατὰ τὸν Ἅγιον Νικόδημον, ἐπὶ αἰῶνας φυλάσσει εἰς τοὺς κόλπους αὐτοῦ «μετὰ σπουδῆς καὶ φόβου Θεοῦ» πλῆθος εἰκόνων, τοιχογραφιῶν, μικρογραφιῶν καὶ ἄλλων κειμηλίων, οὐχὶ ὡς ἀπλᾶ μουσειακὰ ἀντικείμενα καὶ ἔργα τέχνης, ὡς δυστυχῶς, θεωροῦνται ὑπὸ πολλῶν σήμερον, ἀλλ' ὡς ἱερὰ καὶ θεῖα κειμήλια τῆς ἁγίας ἡμῶν Ἐκκλησίας εἰς τὴν ὁποίαν καὶ ἀνήκουν. Ἄλλωστε, καὶ οἱ ὑπέρμαχοι τοῦ κατὰ τῆς Εἰκονομαχίας ἀγῶνος, οἱ ὅσοι Ὁμολογηταί, οἱ Γραπτοὶ καὶ οἱ Στουδίται ὠμολόγησαν καὶ ἐμαρτύρησαν οὐχὶ διὰ τὴν κειμηλιακὴν ἀξίαν ἀλλὰ διὰ τὴν ἱερότητα αὐτῶν καὶ τὴν σωστικὴν διὰ τὸ πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας χάριν αὐτῶν. Πάντες δὲ οἱ ὅσοι Κτήτορες τῶν ἱερῶν καὶ σεβασμίων μοναστηρίων τοῦ Ἄθω, παραλλήλως πρὸς τὴν ἐπιμέλειαν ἣν ἐπέδειξαν διὰ τὰς εἰς αὐτοὺς ἐμπεπιστευμένας ψυχάς, ἐπελάβοντο, εἷς καθ' εἷς ἐξ αὐτῶν, ὡς ἄλλος Βεσελεὴλ ὁ τὴν Σκηνὴν τοῦ Μαρτυρίου κοσμήσας, καὶ τοῦ ἱεροῦ ἔργου τῆς κατακοσμήσεως καὶ τοῦ ἐμπλουτισμοῦ, τῶν ὑπ' αὐτῶν ἀνεγεργθέντων ναῶν καὶ μοναστηρίων διὰ τοιχογραφιῶν, εἰκόνων καὶ πλῆθους ἄλλων κειμηλίων. Οὕτω, κατέστησαν τὴν ἄψυχον ὕλην ὡς ἔμψυχον, κατὰ τινὰ τρόπον, καὶ ἔταξαν καλῶς εἰς τὴν τοῦ Κτίστου δοξολογίαν. Ὁ δὲ θεῖος καὶ ἱερός ἡμῶν κτήτωρ καὶ καθηγητῆς Ἅγιος Διονύσιος ἐξεμέτρησεν τὸ ζῆν ἐν Τραπεζοῦντι, ὑπομείνας ἐκ τρίτου τὸν κόπον τῆς μεγίστης ποντοπορίας, ἐπισκοπῶ ἵνα ἐκζητήσῃ ἐκ τοῦ Αὐτοκράτορος Ἀλεξίου τὴν ἀπαραίτητον χορηγίαν διὰ τὴν «ἱστορίαν» τοῦ πρώτου Καθολικοῦ τῆς Μονῆς ἡμῶν.

Καὶ ἡμεῖς θεωροῦμεν μεγίστην εὐεργεσίαν πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τὸ ὅτι νυχθημερὸν εὕρισκόμεθα ἐντὸς τοῦ καταγράφου καὶ ἐκπάγλου Ναοῦ τοῦ θείου Βαπτιστοῦ, τὸν ὁποῖον κατεκόσμησεν ἀληθῶς

καὶ ἐκάλλυνεν ὁ κατὰ τὸν μακαριστὸν Φώτιον Κόντογλου «ἄριστος καὶ ὀρθοδοξότατος ἀγιογράφος Τζώρτζης, ὁ ἔχων κατανυκτικὸν κονδύλιον καὶ μυστικὴν πνοήν», ὅστις, καθὼς «ἐπιγινώσκειται ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ καρποῦ αὐτοῦ» ἦτοι ἐκ τῆς πλήρους χάριτος καὶ οὐρανοῦ κάλλους ἀγιογραφίας αὐτοῦ, μᾶλλον ἦτο ἄνθρωπος ἀρετῆς καὶ «ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ πολυτελής» κατὰ τὸ γραφικόν. Συγκινεῖ δὲ ἡμᾶς ἰδιαιτέρως καὶ διδάσκει ἐν ταύτῳ τὸ ἔθος αὐτοῦ ὅπως μὴ ἀναγράφῃ οὐδέποτε τὸ ἴδιον αὐτοῦ ὄνομα εἰς τὰς «ἱστορίας» αὐτοῦ. Αἱ τοιχογραφίαι αὗται τελοῦν ἐν ἀδιασπάστῳ ἐνότητι μεθ' ἡμῶν καὶ ἀποτελοῦν μέρος τῆς ζωῆς ἡμῶν. Συντελοῦν τὰ μέγιστα εἰς τὸν ἡμέτερον κατὰ Θεὸν ἀγῶνα. Βοηθοῦν ἡμᾶς εἰς τὸ «μὴ ἐκκακεῖν ἐν ταῖς προσευχαῖς» καὶ ἵνα μὴ ἀθυμῶμεν καὶ ἀκηδιῶμεν κατὰ τὰς πολυώρους ἀκολουθίας καὶ ἀγρυπνίας. Παρακαλοῦν καὶ ψυχαγωγοῦν ἡμᾶς ἐν καιρῷ θλίψεων καὶ ἀγιάζουν τὰς ὄψεις ἡμῶν καὶ πάντων τῶν ὁρώντων αὐτάς καὶ μυστικῶς ἀνάγουσαι καὶ ὑψοῦσαι ἐκ τῶν γηϊνῶν καὶ χαμερπῶν εἰς θεωρίαν νοερὰν τῶν ὑπερκοσμίων ἀγαθῶν «ἃ ἠτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν». Διὰ τῆς ἐκδόσεως δὲ ταύτης ποιοῦμεν μέτοχον τῆς χαρᾶς ἡμῶν καὶ κοινωνὸν τῆς εὐλογίας καὶ τοῦ προνομίου τούτου πάντα τὸν χριστῶνυμον λαόν.

Προσφέρομεν τὸν πνευματικὸν θησαυρὸν τοῦτον πρὸς τοὺς φιλοθεάμονας ἐν τῷ αὐτῷ πνεύματι ἐν ᾧ προσφέρομεν εἰς πάντα πιστὸν ἐρχόμενον ἐνταῦθα εἰς προσκύνησιν τὰ ἱερὰ λείψανα τῶν Ἁγίων τῆς ἀμωμότητος ἡμῶν πίστεως· ἡμεῖς τὰ «μωμητὰ τέκνα» τοῦ Θεοῦ, οἱ «τὴν ἀλήθειαν ἐν ἀδικίᾳ κατέχοντες» κατὰ τὸ Παύλειον. Διότι ἐντὸς αὐτῶν αἱ ἱερὰ αὗται εἰκονογραφίαι ἔχουσιν «ἀλήθειαν», ἣτις ἐστὶν ὁ Χριστός, καὶ εἰσὶν «ὁδὸς» μυστικὴ πρὸς Θεὸν καὶ «ζωὴ» καὶ ζωῆς ἀληθοῦς πρόξενοι εἰς τοὺς μετὰ πίστεως ὁρώντας καὶ τιμῶντας αὐτάς καὶ προσκυνοῦντας, μετὰ τοῦ ἱεροῦ Δαμασκηνοῦ λέγοντες «προσκυνοῦμέν Σου τὰ πάθη τὰ σωτήρια· ... προσκυνοῦμέν Σου τὴν εἰκόνα· πάντα τὰ Σοῦ προσκυνούμενα· τοὺς θεράποντας, τοὺς φίλους, καὶ προπάντων τὴν Μητέρα, τὴν Θεοτόκον» (Ἰω. Δαμασκηνοῦ, λόγος Α', ἡ. Migne E.Π. 94, 1239D-1240B).

Προσκυνοῦμεν καὶ δοξάζομεν τὸν ἀγαθοδότην Θεὸν ὅστις ἠξίωσεν ἡμᾶς ἀγαγεῖν εἰς πέρας τὸ παρὸν ἔργον εἰς δόξαν Αὐτοῦ καὶ αἰτούμεθα Αὐτὸν ὅπως ἀγνίξῃ τὰς ψυχὰς καὶ τὰ σώματα ἡμῶν ἵνα καθαροῖς ὀφθαλμοῖς ἀτενίζομεν καὶ «ἀρῶνυπώτοις χεῖλεσι» προσκυνῶμεν τὰς ἱεράς Αὐτοῦ εἰκόνας, ἵνα «μὴ αἰσχυνθῶμεν ὅταν ἀποδόσῃ ἐκάστῳ κατὰ ἔργα αὐτοῦ»· ἐπιθυμοῦμεν δὲ ὅπως ὁ παρὼν τόμος ἀποτελέσῃ ἐνώπιον Αὐτοῦ ταπεινὴν ἱκεσίαν καὶ μνημόσυνον ἀδελφικῆς ἀγάπης, ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῆς ψυχῆς, τοῦ ἀλήστου μνήμης ἐκκλησιαστικοῦ καλλιτέχνου καὶ πεφιλημένου ἀδελφοῦ καὶ καλλίστου συνεργάτου ἡμῶν Νικολάου Μαστεροπούλου.

Ἰδιαιτέρως καὶ θερμῶς εὐχαριστοῦμεν τὸν Παναγιώτατον Οἰκουμενικὸν ἡμῶν Πατριάρχην κ.κ. Βαρθολομαῖον, ὅστις ἠγαθύνθη ἵνα εὐλογήσῃ καὶ προοιμιάσῃ τὸν παρόντα τόμον διὰ τοῦ σχετικοῦ ἐμπνευσμένου κειμένου αὐτοῦ, τὸ ὁποῖον καὶ προτάσσεται τῆς ὅλης ἐκδόσεως καὶ ἀποτελεῖ τὴν ἀληθῆ εὐκοσμίαν αὐτῆς. Ἐπίσης, τὸν ἐλλογιμώτατον κ. Παναγιώτην Βοκοτόπουλον, Ἀκαδημαϊκόν, ὅστις ἐξεπόνησε τὸ εἰσαγωγικὸν κείμενον μετὰ περισσῆς ἐπιμελείας καὶ ἀγάπης. Εὐχαριστοῦμεν ἐπίσης τὸν ἐκλεκτὸν φίλον καὶ συνεργάτην ἡμῶν, ἐκδότην κ. Μιχάλην Τουμπῆν, ὁ ὁποῖος διὰ τῆς τεσσαρακονταετοῦς ἐκδοτικῆς ἐμπειρίας αὐτοῦ καὶ ἐν τῇ διακρινούσῃ αὐτὸν ἐπιμελείᾳ καὶ φιλοκαλία, κατέβαλεν πολὺμηνον κόπον καὶ ἀγῶνα, συνεργασθεὶς ἀρίστως μεθ' ἡμῶν, προσδώσας οὕτω εἰς τὸ ἔργον τοιαύτην ἀριότητα.

Εὐχαριστοῦμεν προσέτι καὶ πάντας τοὺς συγκοπιάσαντας ἡμῖν διὰ τὸ ἔργον τοῦτο καὶ εὐχόμεθα ὅπως ὁ Κύριος εὐλογῇ τὴν ζωὴν καὶ τὰ ἔργα αὐτῶν καὶ ἀξιῶσῃ αὐτούς τε καὶ ἡμᾶς κατιδεῖν ἐν τῇ μελλούσῃ ζωῇ πρόσωπον πρὸς πρόσωπον τὸ ἀμήχανον κάλλος Αὐτοῦ, ᾧ ἡ δόξα, ἡ τιμὴ καὶ ἡ προσκύνησις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

*Ὁ Καθηγούμενος τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Ἁγίου Διονυσίου
† Ἀρχιμανδρίτης Πέτρος
καὶ οἱ σὺν ἐμοὶ ἐν Χριστῷ ἀδελφοὶ*

2. Δεξιός χορός